

Guerrero, Mª José. – Málaga ; Universidad de Málaga, 1994. 11. *Фесенко Т. А.* Концептуальные основы перевода / Т. А. Фесенко. – Тамбов : ТГУ, 2001. 12. *Фесенко Т. А.* Теория и практика перевода : традиционная и новая парадигма знаний / Т. А. Фесенко, А. И. Нефедова, В. Б. Кабанков. – Тамбов : ТГУ, 2003. 13. *Алексеева И. С.* Введение в правовеждение / И. С. Алексеева. – М. –СПб, 2006.

ГЛАДКОВА Г.П.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОЦІННА МОДАЛЬНІСТЬ АБСТРАКТНИХ ІМЕННИКІВ ІЗ СУФІКСОМ –*NESS* У ХУДОЖНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (на матеріалі корпусу британських романів)

Статтю присвячено аналізу англійських абстрактних іменників із суфіксом –*ness* як засобів висловлення оцінної модальності в художніх текстах. Розглянуто загальнооцінні та частковооцінні значення, виражені за допомогою іменників досліджуваного типу. Продемонстровано роль оцінної модальності абстрактних іменників із суфіксом –*ness* у концептуалізації відношень між персонажами художнього твору та вираженню авторської позиції.

Ключові слова: оцінка, модальність, абстрактний іменник, художній текст.

Статья посвящена анализу английских абстрактных существительных с суффиксом –*ness* как средства выражения оценочной модальности в художественных текстах. Рассматриваются общеоценочные и частнооценочные значения, выраженные с помощью существительных исследуемого типа. Продемонстрирована роль оценочной модальности абстрактных существительных с суффиксом –*ness* в концептуализации отношений между персонажами художественного текста и выражения авторской позиции.

Ключевые слова: оценка, модальность, абстрактное существительное, художественный текст.

The presented paper is devoted to analysis of English abstract nouns ending in –*ness* as a means of expressing evaluative modality. The analysis addresses both general and special axiological meanings expressed by nouns ending in –*ness*. The paper presents the evaluative modality expressed by abstract nouns in –*ness* as a means of expressing of construing the relationships between characters of a literary text and the author's attitude towards them.

Keywords: evaluation, modality, abstract noun, literary text.

Актуальність вивчення ролі мовних одиниць у їх прагматичному аспекті зумовлюється антропоцентричністю сучасної мовознавчої парадигми. Когнітивно-дискурсивний підхід передбачає вивчення як когнітивного, так і прагматичного компонента значення мовних одиниць; якщо під когнітивним компонентом розуміють інформацію про світ на тієї чи іншої ділянці саму по собі, то прагматичний компонент містить інформацію про суб'єктивне відношення, ставлення мовця до предмету мовлення [1:20-21].

Метою даної статті є висвітлення ролі абстрактних іменників із суфіксом –*ness* як засобів висловлення особистої оцінки

позначуваної якості та об'єктів такої оцінки у художній картині світу.

Предметом дослідження є оцінна модальність, висловлена за допомогою абстрактних іменників із суфіксом *-ness* або у словах з їх безпосереднього синтагматичного оточення.

Об'єкт дослідження становлять абстрактні іменники із суфіксом *-ness*, наявні у корпусі британських романів XVIII-XX сторічч.

Дослідження проводиться на **матеріалі** корпусу британських романів XVIII-XX сторічч, присвячених темі жіночої долі. Загальний обсяг корпусу становить близько трьох мільйонів слів.

Наукова новизна дослідження полягає у застосуванні когнітивно-дискурсивного підходу для аналізу оцінних значень абстрактних іменників із суфіксом *-ness*, який дозволяє висвітлити роль таких іменників у картині світу художнього твору.

Перспективність вивчення абстрактних іменників із суфіксом *-ness* з точки зору оцінної модальності зумовлюється також тим, що лінгвоаксіологічні дослідження найчастіше проводяться на матеріалі агентивних словотвірних одиниць або прикметників, причому зазвичай за допомогою аналізу парадигматичних семантичних рядів [2:124-125]. Так, дисертаційна робота О.Л. Бессонової продемонструвала, що у оцінному тезаурусі англійської мови найбільші групи утворюють номінації зі сфери психо-емоційної сфери людини (1506 одиниць), а також назви якостей та рис характеру людини (1393 одиниці), причому у деяких групах наявні опозиції оцінних концептів [3]. Роботу Н.Г. Віноградової [4] присвячено аналізу англійських синтаксичних конструкцій, у яких актуалізуються оцінні значення; цей аналіз також передбачає виділення тематичних груп оцінних прикметників, що входять до складу таких конструкцій. Проте специфіка вираження оцінних значень у субстантивній формі ще не була предметом спеціального дослідження.

На мовному рівні оцінка може виражатися різними засобами, проте більшість дослідників вважає, що оцінка є фактом висловлення в цілому, а не тільки однієї аксіологічно маркованої лексичної одиниці. За О.М. Вольф, оцінка включає до свого складу так звану модальну рамку (суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки та власне оцінка), імпліцитну шкалу оцінки та стереотипи, на які оцінка

орієнтована у соціальних уявленнях мовців, аксіологічний предикат на позначення думки, почуття чи сприйняття, а також такі факультативні елементи, як мотивуючі компоненти, класифікатори, та різні засоби інтенсифікації та деінтенсифікації [5:12-13]. У випадку так званої порівняльної оцінки у структурі висловлювання з'являються об'єкт, з яким порівнюється об'єкт оцінки, та ознака, за якою вони поєднуються.

Необхідно пам'ятати, що навіть у випадку абсолютної оцінки (тобто коли об'єкт порівняння не виражений експліцитно) будь-яке обчислюване явище – предмет, дія, ознака предмета або дії – за своєю природою підлягає градуванню [6:44-45]. Навіть аксіологічно немарковані назви ознак, такі як “червоний”, вже містять оцінку предмету за певною шкалою. Порівняння об'єктів стає можливим завдяки наявності так званої шкали оцінок. Ця шкала є асиметричною: “слова на позначення середнього ступеню якості не свідчать про нейтральну позицію об'єкта на шкалі оцінок, а схиляються до зони “поганого”... . Справжню зону нейтрального в оцінних позначеннях звичайно займають слова, що відносяться до сфери класифікації та вказують... на відповідність нормі” [5:51]. Тому власне нейтральними словами можна вважати тільки ті, які не висловлюють ставлення мовця до об'єкту мовлення.

З когнітивної точки зору акт оцінювання засновується на процедурі стереотипізації – “формі раціонального пізнання, яка є процесом приписування певних характеристик об'єкту пізнання на основі віднесення його до певного класу” [7:61]. Наряду із поняттям стереотипу, важливим є поняття норми як когнітивно очікуваного стану речей, відхилення від якої привертає до себе увагу мовця (А.Є. Кібрік вводить для аналізу цього явища поняття “оператора норми”, наголошуючи на тісному зв'язку між мовною та когнітивною маркованістю: “немарковане мовне значення відповідає когнітивно нормальному (природному, очікуваному) стану речей” [8:62]). Наслідком співвіднесення якогось явища з «нормальним» станом речей стає формування суб'єктивного відношення до “незвичайної” події або явища, тобто власне оцінка.

Коли говорять про оцінку, насамперед мають на увазі загальноаксіологічну лексику типу *good/bad*. У нашому корпусі є похідні слова, утворені від слів цієї семантики, але специфіка досліджуваних текстів намощують на їх семантиці свій відбиток. У

цих романах в фокусі уваги є людина та людські відношення, і тому *goodness* та його тематична група виявляється організованою навколо ідеї успішної соціальної взаємодії. Так, у романі “Агнес Грей” значення слова *goodness* визначається як комплекс “правильних” рис та моделей поведінки (*It is not the man, it is his goodness that I love* [9]); персонажі, які не мають таких настанов, не досягають щастя у житті. Гарну ілюстрацію цього розуміння слова *goodness* зустрічаємо у “Гордості та упередженні” у сцені, коли Елізабет розповідає Джейн про справжню натуру Вікхема. Джейн добирає такі слова у копулятивну пару до цього іменника, що стає ясно, що вона має на увазі:

"Poor Wickham; there is such an expression of goodness in his countenance! such an openness and gentleness in his manner." - "There certainly was some great mismanagement in the education of those two young men. One has got all the goodness, and the other all the appearance of it." [10].

Група негативних оцінок, згідно з загальною тенденцією мови до більшої деталізації негативних явищ, містить більше номінацій. Цікаво, що слово *badness*, яке єдине може вважатися повним мовним антонімом *goodness* (202 слововживання), ужито лише два рази (зокрема Кларісса розмірковує про “*badness of his own heart*”, маючи на увазі Ловеласа). Це пояснюється тим, що справжнім антонімом *goodness* у даному сенсі буде не *badness*, а іменники на позначення характеру поганої людини – *wickedness, vileness, pettiness, baseness, meanness, base-spiritedness*. *Wickedness* є одним з найбільш частотних іменників із суфіксом *-ness* як у “Кларіссі”, так і у “Молль Флендерс”, що пояснюється дидактичною спрямованістю цих творів і наявністю такого персонажа, якому автори намагаються дати якомога гіршу оцінку (відповідно Ловелас та сама Молль Флендерс). На паралель між *goodness* та *wickedness* вказує також той факт, що обидва ці слова можуть конкретизуватися для позначення гарного або поганого вчинку:

...my course of Life for forty Years had been a horrid complication of Wickedness; Whoredom, Adultery, Incest, Lying, Theft, and in a Word, every thing but Murther, and Treason, had been my Practice, from the Age of Eighteen, or thereabouts to Threescore... [11].

Оскільки *goodness* не можна виміряти об'єктивно, люди можуть покладатися лише на своє судження відносно характерів інших (і, як

у випадку з Вікхемом, можуть помилятися). Тому у корпусі зафіксована група номінацій на позначення того, яке враження справляє людина на мовця своїми манерами (*pleasantness, amiableness, speciousness*):

In short, that they should chuse, if they wished for durable happiness, for rectitude of mind, and not for speciousness of person or address... [12]

Неприємне враження, яке на мовця справив об'єкт оцінки, позначається за допомогою таких слів, як *abjectness, averseness, nothingness, sordidness, tediousness, wearisomeness, officiousness, dinginess, outrageousness, disagreeableness, unpleasantness, repulsiveness, awfulness*. Така висока номінативна щільність цієї групи свідчить про важливість категорії оцінки для художнього дискурсу. Ці слова використовуються авторами для прямої оцінки героїв (Дефо наголошує на *wickedness* Молль Флендерс ще у до початку роману [11]), героями, точка зору яких співпадає з авторською (наприклад, *averseness, disagreeableness*, ужиті Кларіссою та її подругою відносно містера Солмса), або тими героями, точка зору яких не співпадає з авторською. У останньому випадку різність оцінки одного й того ж явища є своєрідним засобом авторської негативної оцінки самого персонажу. Так, місс Бінглі у “Гордості та упередженні” вигукує “*The nothingness and yet the self-importance of all these people!*”, маючи на увазі своїх нових сусідів, але читач, в якого вже сформувався позитивна оцінка Беннетів та їх оточення, не погоджується з цим і натомість сприймає саму місс Бінглі як пусту, пихату людину.

Активне джерело оцінних номінацій можна знайти у таких сферах соціального досвіду, як релігія. У наступному контексті вже згадувана онтологічна метафора “якість є речовина” розгортається у пивниці, коли пиво здається робітнику якоюсь божественною субстанцією:

And so I used to eat a lot of salt afore going, and then by the time I got there I were as dry as a lime-basket - so thorough dry that that ale would slip down – ah, 'twould slip down sweet! Happy times! heavenly times! Ay, 'twere like drinking blessedness itself [13].

Іменники із суфіксом *-ness* уживаються на позначення не лише загально оцінних, але й частково оцінних значень. Оскільки більшість іменників із суфіксом *-ness* у корпусі позначають людські

риси та аспекти соціальних відносин, майже будь-який іменник з цієї сфери має більш чи менш оцінне значення у зв'язку з загальною тематикою твору. Коли йдеться про людські стосунки, люди, що ставляться одне до іншого з інтересом, мають лише два джерела для зацікавленості: вони або схвалюють, або засуджують інших. Навіть у такій аксіологічно нейтральній сфері як “здоров'я” зафіксовано дві схвальні оцінки стану здоров'я (*healthfulness, soundness*) та 19 несхвальних частковооцінних номінацій за різними параметрами (наприклад, *painfulness* = ”поганий, бо болить”, *giddiness* = ”погано, бо паморочиться”).

Оцінка може підсилюватися прикметниками з того ж семантичного домену, або конструкціями на позначення інтенсифікації ознаки: *wilful and premeditated vileness, abominable vileness, so much meaning vileness* [12]. Оскільки такі означення теж є оцінними, їх також можна поділити на “позитивний” та “негативний” полюси. “Негативне” означення, як правило, погіршує й без того негативну оцінку (*irreverent, self-confident, or rather self-delighted imperiousness* [9]; див. також наведені вище приклади зі словом *vileness*), а “позитивне” “покращує” її (*Obliging loveliness!* [12]). Останній прийом може уживатися для конструювання такого бачення ситуації, якого бажає персонаж. Наприклад, сцена з “Гордості та упередження”, коли містер Коллінз не може повірити, що Елізабет дійсно відмовляється вийти за нього заміж:

You would have been less amiable in my eyes had there not been this little unwillingness... [10].

Оцінка, надана елементом словосполучення, може бути сильнішою за оцінку, висловлену самим іменником із суфіксом – *ness*. У наступному контексті слово *reservedness* загалом означає нейтральну або не надто погану рису характеру, але Анна Хой сприймає це інакше:

The issue, as I said, shewed what the errand was – Its fusty appearance, after the old fusty fellow was marched off [You must excuse me, my dear] was in a kind of gloomy, Harlowe-like reservedness in my Mother... [12].

Ще один засіб надання негативної оцінки загалом нейтральному слову полягає у недовірливому повторі фрази персонажа, судженню якого мовець не дуже довіряє. Наприклад, Кларісса розповідає історію невдалого сватання Ловеласа до своєї сестри Арелллі, яка

спершу вирішила, що її майбутній чоловік просто надто соромливий, щоб освідчитися їй у коханні.

She liked the gentleman still more at his next visit; and yet he made no particular address to her, although an opportunity was given him for it... - It was bashfulness, truly, in him. [Bashfulness in Mr. Lovelace, my dear!] – Indeed, gay and lively as he is, he has not the look of an impudent man. But, I fancy, it is many, many years ago since he was bashful [12].

Негативна оцінка може надаватися також за рахунок опису того, яке враження прояв тієї чи іншої якості справляє на мовця. Та ж сама Кларісса і у подальшому недовіркою ставиться до “соромливості” Ловеласа:

He prefaced and paraded on; and then out came, with great diffidence, and many apologies, and a bashfulness which sat very awkwardly upon him, a proposal of speedy solemnization... [120].

Іменники нейтральної або навіть позитивної оцінки можуть змінювати свій полюс під впливом слів, з якими вони поєднані сурядним зв'язком. Наведемо два приклади з одного твору (та навіть з мовлення одного персонажу), у яких значення одного й того ж самого загалом позитивного слова конструюється по-різному в залежності від сурядних компонентів словосполучення з позитивною або негативною коннотацією:

Lord help these mothers! – Do they think they can prevent a daughter's writing, or doing any thing she has a mind to do, by suspicion, watchfulness, and scolding [12]?

And, lastly, to all who will know your Story, you will be an excellent Example of watchfulness, and of that caution and reserve... [12].

Таким чином, абстрактні іменники із суфіксом *-ness* у корпусі британських романів XVIII-XX сторічч мають оцінні конотації. Вони можуть бути підсилені або зменшені словами з їх синтагматичного оточення (атрибутивні та сурядні словосполучення), які точніше відображають авторську позицію та стосунки між персонажами. Оцінна модальність, представлена в абстрактних іменниках із суфіксом *-ness* на позначення рис характеру людини, є однією з рушійних сил роману. Когнітивно-дискурсивний аналіз абстрактних іменників із суфіксом *-ness* дає змогу виявити ті ціннісні настанови та культурні пріоритети, які керують поведінкою мовних особистостей – персонажів художніх творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Никитин, М.В.* Основы лингвистической теории значения / Михаил Васильевич Никитин. – Москва, 1988. – 165с. 2. *Чекулай И.В.* Ценность и оценка в категориальной структуре современного английского языка : : дисс. на соискание научной степени докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «германские языки» / Игорь Владимирович Чекулай; Белгородский гос. ун-т. – Белгород, 2006. – 473 с., ил. 3. *Бессонова О.Л.* Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти: дис. на здобуття наук. ступ. д-ра. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Ольга Леонідівна Бессонова; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2003. – 463 с. 4. *Виноградова Н.Г.* Синтаксические конструкции актуализации семантики аксиологической оценки: дисс. на соискание научной степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «германские языки» / Наталья Григорьевна Виноградова; Барнаульский гос. пед. ун-т. – Барнаул, 2004. – 172 с. 5. *Вольф Е.М.* Функциональная семантика оценки / Н.Д. Арутюнова (вступ.ст.), И.И. Чельшева (вступ.ст.). – Изд. 3-е, стер. – М. : КомКнига, 2006. – 261с. – (Лингвистическое наследие XX века). 6. *Сэпир Э.* Градуирование / Эдуард Сэпир // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16: Лингвистическая прагматика. – М., 1985. – С. 43-154. 7. *Приходько А.И.* Когнитивно-дискурсивный потенциал оценки и способы его выражения в современном английском языке: дисс. на соискание научной степени докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «германские языки» / Анна Ильинична Приходько; Запорожский гос. ун-т. – Запорожье, 2004. – 428 с. 8. *Кибрик А.Е.* Лингвистическая реконструкция когнитивной структуры // Вопросы языкознания. – 2008. – №4. – С.51-77.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

9. *Bronte A.* Agnes Gray [Electronic resource] / Anne Bronte. – Access mode: <http://ebooks.adelaide.edu.au/b/bronte/anne/b869a/>. 10. *Austen J.* Pride and Prejudice [Electronic resource] / Jane Austen. – Access mode: <http://www.gutenberg.org/etext/1342>. 11. *Defoe D.* The Fortunes and Misfortunes of the Famous Moll Flanders [Electronic resource] / Daniel Defoe. – Access mode: <http://www.gutenberg.org/etext/370>. 12. *Richardson S.* Clarissa Harlowe [Electronic resource] / Samuel Richardson. – Access mode: <http://ebooks.adelaide.edu.au/r/ri:hardson/samuel/Clarissa/>. 13. *Hardy Th.* Far from the Madding Crowd [Electronic resource] / Thomas Hardy. – Access mode: <http://www.gutenberg.org/etext/27>.

ГОЛОВКО О.Б.

Севастопольський національний технічний університет

СПРИЙНЯТТЯ ТА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ РУХ

У статті розглядається зв'язок руху та сприйняття та аналізується перцептивний компонент значення лексичної одиниці.

Ключові слова: концепт, рух, сприйняття, значення слова, перцептивний компонент, свідомість.

В статті розглядається зв'язок між рухом і сприйняттям і аналізується перцептивний компонент значення лексичної одиниці.

Ключевые слова: концепт, движение, восприятие, значение слова, перцептивный компонент, сознание.

The article deals with the study of the connection between movement and perception and analyzes the perceptible component of the meaning of lexical unit.